

## TÉRKÉPKÉP

## Az Ilbay-ház

Holló Szilvia Andrea

„Az egésről elmondhatni, hogy... kik azt ... megszerzendik, nemcsak egy igen honi érdekű munkát, hanem azon kívül még szobáiknak egy igen szép faléket szerzendenek.” – E szavakkal ajánlották az érdeklődők figyelmébe Carl Graf Vasquez 1838-ban megjelent, hat lapból álló, igényes kivitelezésű pest-budai térképalbumát. Képei közt válogatva mesél sorozatunk a régi városról: Budáról és Pestről.



forrás: FSZEK Budapest Gyűjtemény

Az előkelő, de elszegényedett, spanyol eredetű katonacsaládból származó *Carl Vasquez* pályafutása a bécsi katonai felmérésnél kezdődött. Házassága után állami szolgálatba lépett, majd geográfusi tanulmányait kamatoztatva reprezentatív mappákat adott ki Badenről, Prágáról, Triesztről, Bécsről, de Linz és Pozsony megörökítése már csak terv maradt. Munkái első látásra felismerhetőek a térképeket keretező, a városképet híven ábrázoló metszeteiről.

A kiváló minőség ellenére az értékesítésből remélt haszon elmaradt, olyannyira, hogy Vasquez egy ideig a hitelezői elől

bujkálva utazgatott Európában. 1848-ban ismét katonai szolgálatba lépett, de indult természetű, költekező, botrányoktól sem mentes életmódja miatt – hiába volt művelt és rátermett –, nem reménykedhetett előléptetésben. Amint lehetett, nyugdíjazták. Rokonai Magyarországon éltek, ő is itt telepedett le. Budán hunyt el 1861 nyarán.

Legendássá vált pest-budai térképalbuma a Honművész 1838. december 20-i számában megjelent hirdetés szerint Vasquez saját felmérése, a legügyesebb bécsi mesterek metszették, és Kilián könyvkereskedésében kapható. Az Athenaeum kritikusa

megjegyi, hogy a munkát – melyről már készülése közben elragadtatással írtak külföldi lapok – „érdekessé teszi ... még az is, hogy a' szép Pestnek, némelly még nem létező, de más teroben levő jelesb épületei is már díszítik azt, u.m. a nemzeti museum, a' javasolt harminczad, a' Józsefpiacz a' régi harminczad nélkül, az új Wodianer ház stb.”

Az egyik keretkép megnevezése szerint az Ilbay-házat ábrázolja. Csakhogy a címtárak ilyen nevű háztulajdonost nem említenek. A kor ízlését tükröző, elegáns klasszicista ház valahonnan mégis ismerős, ez ugyanis a későbbi István főherceg szálló a mai Akadémia utca és Vigyázó Ferenc utca sarkán, s 1838-ban *Ilkey Sándor* a tulajdonosa.

**Hotel Emmerling**

A 18. század végén a Belvárostól északra fekvő Duna-parton tárolták a Felvidékről leúsztatott építési faanyagot, a Lipótváros parcellázása azonban megpecsételte az egymás mellett sorjázó ácsstelepek sorsát. 1831-ben a Hackl-féle telep is gazdát cserélt, a rajta álló ingatlannal együtt *Warga Sándor* kapitány vette meg. A környékbeli háztulajdonosok a Dunasorról utcát nyitattak a volt fatelepek között a Nádor utca felé. *Warga* kapitány 1835-ben ennek az új utcának a sarkára építtetett kétemeletes házat ifjabb *Zitterbarth Mátyással*, amin a kor szokása szerint röpké három év múlva túladott. Így lett az új tulajdonos a térkép kiadásának évében *Ilkey Sándor*, aki a házat nyomban átalakította és a mellette elvezető, akkor még kültekli, poros utcát leköveztetette.

Ilkey egy időben a Pesti Nemzeti Színház igazgatója volt, bérlői között is sok a művész. Duna-parti házában lakott és dolgozott *Nüppnau András* „szobafestő és transzparentművész”, a színház dizlettervezője, de itt lelt otthonra a színészportrékat készítő *Kiss Bálint* akadémiai képíró, *Barabás Miklós* bécsi



diáktársa is. Neki egy Bihar megyei nemesi családot ábrázoló képe – olvashatjuk – 1841 januárjában „*kevés napig lesz nyilvános láthatásra kitéve 10-12 óra között a Feldunasoron, az Ilkey-házban, 2. emeleten, 9. sz. alatt.*” Kiss, aki részt vett a pesti Műegylet megalapításában, műteremlakásában még festőiskolát is nyitott. De Ilkeynél, a Magyar Kereskedelmi Társaság tagjánál lehetett megtekinteni a magyar asztalosipar remekét is, mielőtt azokat Bukarestbe szállították. Mivel pedig a másik Ilkey-ház adott helyet az Iparegysületnek, annak Hetilapja beszámolt erről a bemutatóról: „*az első, keletre menő magyar iparmű-kiüldemény a Béla [ma Vigyázó Ferenc] utcai Ilkey-házban és a mellette lévő két rak-tárban 8-12 és 2-6 óra között tekinthető meg.*”

Néhány hónap múlva itt, az egykori Feldunasor 13. szám alatt nyitotta meg a József nádor fiáról elnevezett István főherceg szállodát *Emmerling Károly*, aki a Redoute bérlőjeként addigra tekintélyes vagyont

gyűjtött (a szóbeszéd szerint hajnalonként kocsin tolta haza a bálók bevételeit). A névadás oka, hogy „*József nádort ugyanaz a kérdés foglalkoztatta, a mi most a pestieket, hogyan lehetne a főváros idegenforgalmát növelni? Vendéglőket kellene építeni – emlegette a nádor – szép vendéglőket, a melyekbe szívesen szállnának és időznének az utasok.*” – írta *Mikszáth Kálmán*. A nádor beszélt rá a kiváló üzletembert új szálló nyitására, aki e célra Ilkey kedvező fekvésű ingatlanát szemelte ki, majd azt *Kassalik Ferenc* tervei szerint szállodává alakította. Egy időben úgy is hívták: Hotel Emmerling.

1846. október 11-én, vasárnap nyílt meg az István főherceg, tulajdonosa a Lánchídon átmenő forgalomban és a fellendülő gőzhajózásban bízott. Ahogy a Redoute-ban, úgy itt is külön kapun hajthattak az udvarra be és ki a fogatok, elkerülendő a tumultust. A Honderú tudósítója lelkesen számolt be a fogadó kifestett lépcsőházáról, a fő mezők-

ben Visegrád és Vajdahunyad várával, a tisztes méretű szobákról, a családok részére kialakított lakrészekről, bennük előszobával, nappalival, dolgozószobával. Már csak a zongorával felszerelt társalgó hiányzott, ahol reggelizni, kávézni lehetne.

### Deák megsértődik

Az átadás után bárloi nem sokáig élvezhették szállodájuk hasznát. A szabadságharc végnapjaiban, 1849 tavaszán a császáriak ágyúgolyói a Duna-part házsorában komoly károkat okoztak. Az István főherceget azért „büntették”, mivel – alkalmas középület hiányában – itt rendezték be az igazságügyi, valamint a földművelés-, iparügyi és kereskedelmi minisztériumot, a honvédség helyi toborzóirodájában *Petőfi* is megfordult. S ekközben Emmerling vendégszeretét élvezte *Kossuth* édesanyja és *József Bem*, a magyarok Bem apója.



Az ágyútűzben beomlott Redoute újjáépítéséig a rendbe tett István főherceg emeleti nagytermében rendezték a legelegánsabb bálakat. Az étterem aranszegélyes fehér falai között az italrendelés intenzitása jelezte, hogyan alakultak a szemközti börze árfolyamai. Ha jól mentek a dolgok, az urak pezsgőt ittak, ha rosszul, akkor a két deci járta. Egyszer csak szárnyra kapott a hír, hogy a szállóban lakó *Deák Ferenc* anyagi gondokkal küzd. Emmerling nagyvonalúan a felére csökkentette a szoba árát, ám ezen a haza bölcse megsértődött, és nyomban átköltözött az Angol Királynőbe.

A hatvanas években az István főherceget a párizsi Hotel Louvre mintájára akarták átépíteni, holott a pestiek ekkor már gyakran panaszkodtak a Feldunator áldatlan állapotára. „A Béla utcában, részint az ottani építkezés, részint pedig az ott napenként üveget és nyers bőröket raktárakba szállító s ott egész napokat töltő idegen szekerekkel annyira el van foglalva, hogy a gyalog közlekedés csak nehezen s veszélytel eszközölhető, a kocsikkal közlekedés pedig hetek óta lehetetlen.” A zűrzavart fokozta, amikor 1863 márciusában *Kertész József* a szállóban nyitott nyomdát. A helyiségek használatáért 354 forint negyedévi bért fizetett, de tevékenységét nem nézték jó szemmel, így 1864 szeptemberében átköltözött a Vasudvarba.

### Mikszáth búcsúzik

A szálló virágkorát *Gundel János* bérlősege idején (1889–1904) élte. Az 1894-es megnyitás az új bérlő számára már csak azért is emlékezetesre sikeredett, mert a borfiú azon nyomban megszökött ezüstpaszományos, vörössipkás uniformisában. Ebben a Gundel étteremben a szomszédos Magyar Tudományos Akadémia, a Petőfi és a Kisfaludy Társaság tagjai találkoztak, nyitrai muflont, tiszai galócát (nem gomba, hal!), tűzokot, erdélyi pizstrángot falatoztak.

A földszinten, a kaputól balra kialakított „háromfülkés, hajókabinszerű helyiség”, a Mikszáth-szoba falát az író arcképe és műveiből vett alakok, *Mirkovszky Géza* alkotásai díszítették. A szobában, ahol gyakran megfordult *Szilágyi Dezső*, *Jókai Mór*, *Tisza Kálmán*, *Lánczy Leó*, vágni lehetett a havannából felszálló füstöt. Ám amikor egy politikai vitát követően a társaság két részre szakadt, a törzsvendégek elpártoltak. Attól kezdve Mikszáth is inkább az Angol Királynőbe járt, az István főherceg hanyatlásnak indult.

Emmerling Károly a szállót többször átépítette, végül 1904-ben megszüntette. A



fotó: Sebestyén László

Mikszáth-szoba berendezését a Wittmann és Bauer cég vette meg, a rajzos tapétát *Latinovits Pál* földbirtokos bácskai birtokára vitette. A Vasárnapi Ujság Mikszáth Kálmán írásával búcsúzott a legendás szállótól, hiszen „Az 'István főherceg'-gel ismét egy darab régi pesti élet pusztult el. ...építhetnek szebb palotát vagyis legalább modernebbet helyette, de az Istvánhoz tapadó történeteknek, eseteknek nem lesz többé emlékeztető tárgya. Hideg, idegen kőhalmaz lesz, mint a többi ezer meg ezer bérház...”

Lakóházá alakították át, csak a földszinti kávéház élt tovább még egy ideig, de volt

itt terménykereskedés, patika, sőt még polskairtó is. Mikor 1927-ben a Gyáriparosok Országos Szövetsége vette birtokba, két emelettel megtoldották. Azóta is középület, most épp a Fővárosi Önkormányzat Rendészeti Igazgatóságának székháza, előtte Budapest egyik első elektromos autótöltő állomásával, felújított homlokzatán Bem apó és az itt elhunyt *Klapka* tábornok emléktáblájával.

És az is biztos, hogy a Magyar Labdarúgó Szövetség 1901. január 19-én valóban e helyen, az egykori szálló különtermében alakult meg. ●